

آیت‌الله‌العظمیٰ مرعشی نجفی، شهید آیت‌الله قاضی طباطبائی و انقلاب اسلامی آذربایجان

رحیم نیکبخت^۱، صمد اسمعیل‌زاده^۲

درآمد

با رسمیت مذهب شیعه در ایران توسط شاه اسماعیل صفوی، دوران حیات ایران جدید با هویت مذهبی ملی مشخص در کنار مرزهای امپراتوری سنی مذهب عثمانی آغاز می‌گردد. از این پس علما به عنوان نواب عام امام غایب(ع) در حیات سیاسی و اجتماعی و هویت ملی و ایرانی مردم نقش مهمی ایفا می‌کنند. به عبارت بهتر و دقیق‌تر، حافظان حدود و ثغور مرزهای سیاسی، اجتماعی و ارزشی کیان ایران اسلامی می‌گردند.

علما و دفاع از هویت و استقلال ایران

با بررسی وظایفی که مراجع شیعه داشته‌اند، می‌توان به نقش آنها در حفظ و نگهداری هویت ملی پی‌برده و به تعبیر حامد الگار «در عین حال که تقلید اساس غائی مرجعیت مجتهد را فراهم می‌کند، این مرجعیت در وظایف گوناگون به منصفه ظهور می‌رسد»^۳. علما و مراجع علاوه بر وظایفی که امور فردی دینی دارند، به

۱. پژوهشگر تاریخ انقلاب اسلامی.

۲. پزشک، محقق و پژوهشگر علما و رجال.

۳. الگار، حامد، دین و دولت در ایران، نقش علما در دوره قاجار، ترجمه ابوالقاسم سرّی، تهران، انتشارات توس، ۱۳۶۹، ص ۳۴.

لحاظ اجتماعی هم دارای وظایفی هستند؛ از آن جمله امین مردم در حفظ و نگهداری اموال یتیمان، تولیت اوقاف، خصوصاً قضاوت هستند. پرفسور حامد الگار به درستی به نکته‌ای جالب اشاره کرده، می‌نویسد: «... علمای دوره قاجار از رهگذر تقلید صدای مطنطن اسلام ایرانی بودند؛ یعنی اینکه علمای اعلام نمایندگان مؤثر و قوی اسلام در ایران بودند»^۱.

حفظ و حراست از کیان اسلامی، یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های مراجع شیعه در ایران است: «... آنچه که بسیاری از علما را واداشت تا درباره‌ی مسأله قدرت دنیوی روش سازشکارانه در پیش گیرند، عشق به کشورشان بود، نه به سلطنت. آنان احساس می‌کردند که استقلال و بقای ایران در خطر است و برای حفظ آن سلطنت نامشروع و غیر مذهبی (سلطنت غیرمشروع) باید ولو به طور موقت تحمل شود. برخی تصور می‌کردند که چنین رویدادی برای حفظ اسلام لازم است...»^۲.

استقلال از حکومت‌ها، وظایف و کارویژه‌های اجتماعی علمای شیعی، ایشان را در جایگاهی قرار داده است که پناهگاه مردم در مقابل ظلم و ستم حکام و نفوذ سیاسی، فرهنگی و اقتصادی بیگانگان باشند. همکاری یا عدم همکاری علما با دولت‌ها، ارتباط مستقیم با حفظ استقلال و کیان اسلامی و مردم مسلمان ایران داشته است. همراهی آنها در مقاطعی و روبرویی آنها با حکومت در مقاطع دیگر از جایگاه ایشان در حراست از هویت ملی جامعه حکایت دارد. بر این اساس علمای شیعه با توجه به نقش و جایگاهی که در جامعه ایران داشته و دارند، همواره به عنوان نمادهای هویت ملی وظایف خطیر سیاسی اجتماعی را به انجام رسانیده‌اند.

از جمله مراجع عظام تقلید شیعه در تاریخ معاصر، می‌توان از بزرگانی چون میرزای شیرازی، آخوند خراسانی، میرزای نائینی، آیت الله کاشف الغطاء، شهید شیخ فضل الله نوری، آیت الله کاشانی، آیت الله العظمی بروجردی و حضرت امام نام برد که هر یک این وظیفه خطیر را در برهه‌ای بر دوش کشیده‌اند.

مرحوم آیت‌الله العظمی سیدشهاب‌الدین مرعشی نجفی (ولادت ۱۳۱۵ هـ.ق، رحلت ۱۴۱۱ هـ.ق / ۱۳۶۹ ش) یکی از این مراجع عظام تقلید تاریخ ایران معاصر است که در زمان حیات خود به دفاع از حریم تشیع و استقلال ایران پرداخت.^۳ جنبه‌های مختلف حیات فردی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و علمی ایشان موضوع بررسی‌های گوناگونی قرار گرفته و قرار خواهد گرفت.^۴ آنچه در این گفتار ارایه می‌شود، گوشه‌هایی از مبارزات سیاسی آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی در تاریخ انقلاب اسلامی است که مغفول مانده؛ البته

۱. همان، ص ۴۷.

۲. عنایت، حمید، تفکر نوین سیاسی اسلام، ترجمه ابوظالب صارمی، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۲، ص ۲۴.

۳. استاد بزرگوار حجت الاسلام رسول جعفریان در مقاله مسووطی با عنوان نقش روحانیت در دفاع از استقلال ایران، آیت الله العظمی مرعشی نجفی در سایت کتابخانه تخصصی تاریخ اسلام و ایران به گوشه‌هایی از نقش و جایگاه این مرجع فقیه، پرداخته‌اند.

۴. رک. به: رفیعی مرودشتی، علی، شهاب شریعت، درنگی در زندگی حضرت آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی، قم، کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی، ۱۳۷۳.

آیت الله العظمی مرعشی نجفی... / رحیم نیکبخت - صمد اسمعیل زاده

اخیراً اسناد مبارزاتی معظم له توسط مرکز بررسی اسناد تاریخی منتشر گردیده است.^۱ پرواضح است این اسناد، نقش و جایگاه مبارزاتی این مرجع عظام و همچنین گوشه‌های ناگفته تاریخ انقلاب اسلامی را روشن خواهد کرد.

روابط آیت الله العظمی مرعشی نجفی و شهید آیت الله سید محمد علی قاضی طباطبایی (ولادت ۱۲۹۳ ه.ش / شهادت ۱۳۵۸ ه.ش) به سال‌های قبل از شروع نهضت اسلامی بازمی‌گردد. آیت الله قاضی طباطبایی علاوه بر تحلیل نزد معظم له و همچنین داشتن علایق مشترک در حوزه تحقیق و تألیف، این دو را به هم نزدیک می‌گردانید.^۲ علاوه بر این روابط شروع نهضت اسلامی که به پیشگامی مراجع عظام تقلید و در رأس آنها حضرت امام خمینی (ره) بود، مراودات مبارزاتی این دو را بیشتر ساخت. آیت الله قاضی طباطبایی در جریان نهضت اسلامی رهبری حرکت را در آذربایجان برعهده داشت و در این راه از حمایت‌های بی‌دریغ مراجع عظام تقلید، به ویژه حضرت امام و آیت الله العظمی میلانی و آیت الله العظمی مرعشی نجفی برخوردار بود. این گفتار مراودات و روابط مبارزاتی شهید آیت الله قاضی طباطبایی و معظم له در تاریخ انقلاب اسلامی را مورد بررسی قرار می‌دهد.

اجازه روایت

همجدهمین اجازه روایت شهید آیت الله قاضی طباطبایی را آیت الله سید شهاب الدین مرعشی نجفی صادر نموده‌اند که هم اجازه روایت است و هم وکالت در اموری که نیاز به اجازه حاکم شرع دارد. تاریخ صدور آن ۱۳۹۰ ه.ق / ۱۳۴۸ ش است. بین ایشان روابطی صمیمانه و استوار حاکم بود، چنان که در سختی‌ها و شداید مبارزات سیاسی، تلگراف‌ها و نامه‌های این مرجع عظیم الشان مشوق آقای قاضی در ادامه نهضت بود. چنان که در پرونده متشکله آیت الله قاضی از سوی ساواک، نامه‌ها و تلگراف‌های متعددی از ایشان وجود دارد که در ادامه، ارائه خواهد شد. آیت الله قاضی طباطبایی در مورد ایشان می‌نویسد: «... مراجع و الطاف مشکوره ایشان در ایام سختی و محنت، فراموش ناشدنی است که تفصیل آن را در مجلس نوشته‌ام...» (مقدمه اللوامع، ص ۷۰).

آغاز اجازه روایت آیت الله مرعشی نجفی چنین است:

«الحمد لله علی نواله و الصلوة علی محمد و آله و بعد مخفی نماند آنکه حضرت مستطاب، سناد العلماء الراشدين ذکر الاعلام الشامخین، حجت الاسلام والمسلمین آقای سید محمد علی قاضی طباطبایی که از خاندان علم و جلالت و اصالت می‌باشند و سنین عدیده خدمتگزار به شرع انور می‌باشند، از جانب حقیر مجازند در امور حسبیه و اخذ سهم امام علیه السلام...»

۱. رک. به: آیت الله العظمی سید شهاب الدین مرعشی نجفی به روایت اسناد ساواک، ۳ جلد، تهران، مرکز بررسی اسناد

تاریخی وزارت اطلاعات، ۱۳۸۸.

۲. رفیعی، همان، ص ۲۰۱.

آیت الله العظمی مرعشی نجفی،.../ رحیم نیکبخت - صمد اسمعیل زاده

و بعد در اجازه روایت می فرماید:

«... و اجزت له دام اعلاه رواية ما اروه عن ساداتنا ائمه اهل البيت - روحی لهم الفداء - المودعة فی الجوامع الحدیثية با سانیدی الوفيرة المتکاثرة المنتهية الهميم قدس الله ارواح مؤلفيها و حشرهم مع موالیهم...»^۱

تحریم انتخابات در سال ۱۳۴۲

پس از شروع نهضت اسلامی، علمای آذربایجان همگام و همراه با جریان نهضت در مواقع مقتضی به حمایت از حرکت اسلامی و مراجع می پرداختند. تحریم انتخابات در سال ۱۳۴۲ از جمله اقدامات علمای آذربایجان است.

در ادامه نهضت علماء، مردم آذربایجان طی اعلامیه‌ای اعلام داشتند که از تاریخ ۴۲/۶/۲۴ الی ۴۲/۶/۲۷ به نشانه مخالفت با انتخابات و پشتیبانی از مراجع تقلید اعتصاب کرده، خواسته‌هایی را مطرح خواهند نمود.^۲ در آخرین روز اعتصاب وی در سخنرانی شدیداللحنی، ضد انتخابات و کاندیداهای آن و کسانی که دست به اعتصاب نزده بودند، حمله کرد. روز بعد هم به تقلبی بودن انتخابات اشاره نموده، از مردم تبریز تشکر کرد.^۳ در قسمتی از سخنرانی وی آمده است:

«... ای مأمورین که اینجا نشستید! بروید بنویسید که اگر جلوی این جور و ستم را نگیرید، خود اشخاص می توانند جلو اینها را بگیرند. تا کنون ما [علماء] جلوی این مسلمانان را گرفته بودیم. اگر دست برداریم، می دانید شهر تبریز چه خواهد شد؟! مگر شما رؤسا نبودید که به من می گفتید: تبریز منتظر یک کشیدن چوب کبریت است، پس چرا این قدر شکنجه و آزار می دهید؟! چرا در اینجا جمع شده‌اید و نشستید. مسلمان باید مبارزه کند و در مقابل دین اصلاً از مردن باکی نداشته باشید... در هشترود که ۱۸۰ رأی داده بودند، موقعی که به تبریز رسیدند، ۱۲۰۰ رأی رسیده بود. در مقابل چهارصد هزار نفر از اهل تبریز تعداد جزئی رأی داده‌اند، آن هم زنان کارمندان و خود کارمندان داده است. بعضی از کارمندان که کارت الکترالی گرفته بودند به صندوق نریخته‌اند. خیلی تشکر می کنم...»^۴

گذشته از این گونه سخنرانی‌های افشاگرانه، از سوی علمای آذربایجان حدود افتتاح مجلس شورا و سنا

۱. رک. به: نیکبخت، رحیم، صمد اسمعیل زاده، زندگی و مبارزات شهید آیت الله قاضی طباطبایی، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۰، صص ۱۲۱-۱۲۰.

۲. این خواسته‌ها عبارت بود از:

۱- آزادی کامل مراجع محترم تقلید و رهبران دینی و معذرت‌خواهی از آنها.

۲- اجرای کامل قانون اساسی.

۳- تهیه مقدمات یک انتخابات آزاد و قانونی.

۴. پرونده آیت الله قاضی طباطبایی در آرشیو مرکز اسناد انقلاب اسلامی، صص ۶۶ و ۶۷.

۵. همان پرونده، صص ۶۹.

آیت الله العظمی مرعشی نجفی،... / رحیم نیکبخت - صمد اسمعیل زاده

(۱۴ مهر ۱۳۴۲) چهار فقره تلگراف به عناوین حضرات آیات عظام مرعشی نجفی، سید کاظم شریعتمداری، امام خمینی و میلانی، رونوشت به مجلس سنا و دفتر مجلس شورای ملی مخابره شد. این اقدام یعنی ارسال تلگراف اعتراض آمیز در پرونده تشکیل شده ساواک برای شهید قاضی طباطبایی بایگانی شده به شرح زیر است:

«در روز افتتاح مجلسین، تلگرافی به این مضمون مخابره کرده است. حضرت مستطاب آیت الله العظمی آقای نجفی مرعشی - دام ظلّه - رونوشت دفتر مجلس سنا، رونوشت دفتر مجلس شورای ملی. آیت الله سید کاظم شریعتمداری رونوشت مجلس سنا و شورا. آیت الله خمینی، آیت الله سید محمد میلانی رونوشت مجلس سنا و شورا. چنانچه جامعه روحانیت و قاطبه اهالی آذربایجان کراراً به وسیله گویندگان دینی و اعلامیه‌های [بی] مخالفت خود را در تشکیل مجلس شورا و سنا [ی] غیر قانونی که امروز در شرف افتتاح است ابراز داشته و با تعطیل عمومی بازار و مغازه‌ها عدم صلاحیت در [این] مجلس را در اداره شئون اجتماعی این ملت اظهار نموده‌اند، اینک مجدداً بازارها را عموماً تعطیل کرده و مراتب تنفر و انزجار خود را اظهار و عدم صلاحیت مجلسین و اشخاصی که به نام نماینده به مردم تحمیل شده‌اند، اکیداً اعلام می‌دارند.»^۱

دستگیری علمای آذربایجان

با ادامه مبارزات علمای آذربایجان، رژیم پهلوی تصمیم گرفت علمای مجاهد و در رأس آنها شهید قاضی طباطبایی را دستگیر نماید. این اقدام در ۱۳/۹/۱۳۴۲ عملی گردید. دستگیری ایشان در میان مراجع تقلید قم، نجف و مشهد بازتاب وسیعی یافت. به دنبال این دستگیری آیات عظام حکیم، خویی، مرعشی نجفی، میلانی، علامه طباطبایی، شریعتمداری و دیگر علمای آذربایجان طی تلگراف‌ها و اعلامیه‌هایی به اقدام رژیم اعتراض کردند.

آیت الله العظمی مرعشی نجفی در نامه‌ای خطاب به علمای آذربایجان نوشت:

«بسم الله الرحمن الرحيم

حضرت [حضور] محترم حضرات آیات و حجج الاسلام تبریز - دامت برکاتهم - :

به عرض آقایان می‌رساند مرقوم شریف که حاکی از تعدی و تجاوز مأمورین دولت نسبت به یکی از فرزندان رشید مجاهد اسلام و تجدید مصیبت به عالم روحانیت، یعنی تبعید مجدد حضرت مستطاب حجت الاسلام والمسلمین آقای حاج میرزا محمد علی قاضی طباطبائی - دامت برکاتهم - واصل و موجب تأثرات شدید گردید. عواقب وخیم این گونه اعمال جائزانه و ظالمانه قهراً متوجه خودشان خواهد بود. (ان الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بانفسهم) امیدوارم انشاء الله تحت توجهات ولی عصر روحی و ارواح العالمین

۱. یاران امام به روایت اسناد ساواک، شهید آیت الله سید محمد علی قاضی طباطبایی (جلوه محراب)، تهران، مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات، ۱۳۷۹، ص ۸۱-۸۰.

آیت الله العظمی مرعشی نجفی،... / رحیم نیکبخت - صمد اسمعیل زاده

له الفداء خداوند سبحان فرجی مرحمت فرموده و از ساحت قدسش مسئلت می‌نمائیم به زودی وسائل استخلاص معظم له و سایر آقایان را فراهم سازد.
در خاتمه از اظهار همدردی حضرات علمای اعلام بسیار خوشوقت و متشکرم فشرالله تعالی مساعیکم الجمیلة محمداله ثم حمداله. مستدعی است در این موقع حساس از دعا فراموش نفرمائید. والسلام علیکم و رحمة الله برکاته - ۱۵ ذی الحجه الحرام ۱۳۸۳
شهاب‌الدین الحسینی المرعشی النجفی^۱

دیدار با امام خمینی و آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی

آیت‌الله قاضی طباطبایی پس از ماه‌ها در بند بودن، در فروردین سال ۱۳۴۳ به قید عدم خروج از حوزه قضایی تهران آزاد شد. در ساعت بیست و دوی روز پانزده فروردین سال ۱۳۴۳ مأموران ساواک به سرپرستی سرهنگ مولوی، امام(ره) را به قم آورده، آزاد کردند. پس از آزادی ایشان شور و شوق غیرقابل توصیفی میان مبارزان دمیده شده و چهره‌های غم‌گرفته‌شان شاد گشت. آیت‌الله قاضی پس از مراجعت از سفر مشهد مقدس و عرض ارادت به ساحت امام رضا(ع) و دیدار با آیت‌الله العظمی میلانی، از این فرصت به دست آمده حداکثر استفاده را نموده، به سرعت به دیدار امام خمینی که تازه از بند رسته بود، شتافت.^۲ آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی و تعدادی از فضلای آذربایجان چون آیت‌الله مرتضی بنی‌فضل، از آقای قاضی در منزل علامه طباطبایی دیدن کردند.

دستگیری مجدد آیت‌الله قاضی طباطبایی

آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی با مخابره تلگراف و هم با ارسال نامه به مردم و علمای آذربایجان، این اقدام رژیم را محکوم کرد.^۳ از سوی آیت‌الله قمی هم در این مورد تلگرافی به آقای قاضی^۴ در زندان مخابره شد.

مدتی از زندانی شدن مجدد آیت‌الله قاضی نگذشته بود که در تاریخ ۴۳/۳/۲۸، دچار حمله قلبی گردید. پزشکی که بالای سر ایشان رفته بود، گزارش داد:

«... به عیادت وی شتافته، ملاحظه شد که هنوز بیهوش و در حال اغما است؛ بنابراین بعد از تزریق چند

۱. جلوه محراب، ص ۱۵۵.

۲. چهره‌های شاد حضرت امام و آقای قاضی حاکی از این شوق دیدار بود. آیت‌الله قاضی پشت یکی از عکس‌های این دیدار به آیت‌الله سیدحسین الهی نوشته است: «حضرت آقای الهی این عکس بعد از اینکه از روی آن برداشته شد، همین قطعه را خود حضرت عالی نگاه دارید، لازم است. سیدمحمدعلی قاضی طباطبایی» (جلوه محراب، ۱۲۳) (س ش ۲۵).

۳. همان پرونده، ص ۱۵۵-۱۵۰؛ و اسناد انقلاب اسلامی، ج اول، صص ۲۴۱ و ۲۳۹.

۴. همان، ص ۱۴۴.

آیت الله العظمی مرعشی نجفی،... / رحیم نیکبخت - صمد اسمعیل زاده

آمپول و چند قطره داروی مسکن و تقویتی، از حال بیهوشی خارج و شروع به داد و فریاد نموده، جملات زیر را ادا نمود: این دستگاه چرا مرا بازداشت کرده؟ علت بازداشتم چیست؟ برای چه به من مریض اولاد پیغمبر ظلم می‌کنید؟ چرا کسی نمی‌آید بگوید من چه کار کرده‌ام و گناهم چیست؟ می‌خواهم با شخص تیمسار پاکروان ملاقات نمایم. من اگر بمیرم، گناهم به گردن شما است. اگر به وضع رسیدگی ننمایید، بدون اطلاع از درب ساختمان خارج می‌شوم تا مأمورین شما مرا با تیر بزنند.^۱

با این پیشامد و اعلام مراتب بعدی، وضع مزاجی و نیز ابتلا به مرض فتق، ساواک در تاریخ ۴۳/۴/۴ دستور آزادی وی از زندان را با التزام عدم خروج از حوزه قضایی تهران صادر کرد.^۲

آیت‌الله قاضی که هنوز در تهران تحت نظر بود، نامه‌ای به وسیله پیکی مخصوص نزد امام(ره) ارسال می‌دارد.

خبر آزادی و بازگشت آیت‌الله قاضی طباطبایی از دستگیری دوم، وقتی به مراجع عظام تقلید و امام خمینی رسید، تلگراف تبریکی به اهالی آذربایجان مخابره کردند:

گیرنده: اداره کل سوم

تاریخ: ۴۳/۵/۲۶

شماره: ۳/۵۵۴۸ هـ

فرستنده: ساواک آذربایجان

تیمسار ریاست سازمان اطلاعات و امنیت کشور

بدین وسیله رونوشت متن تلگراف آقای میلانی و [امام] خمینی و شهاب‌الدین نجفی که ورود آقای قاضی طباطبایی را به تبریز تبریک گفته‌اند، به صورت اعلامیه‌ای چاپ و در بازار انتشار یافته است. جهت استحضار، به پیوست تقدیم؛ ضمناً مسلم است که تلگراف‌های واصله وسیله آقای قاضی در اختیار عوامل مربوطه‌اش گذاشته شده است.

رئیس سازمان اطلاعات و امنیت آذربایجان شرقی - مهرداد

متن تلگراف تبریک حضرات آیات الله العظام مراجع تقلید به اهالی آذربایجان

مشهد - تبریز، شماره: ۱۰۷۷، تاریخ: ۴۳/۵/۱۲

حضرت حجت‌الاسلام والمسلمین آقای حاج سیدمحمدعلی قاضی - دامت برکاته - :

به اهالی آذربایجان مقدم مبارک را تبریک و تهنیت‌گویان و استمرار نعمت وجود عالی را خواستارم.

المیلانی

قم - تبریز، شماره: ۶۷۳، تاریخ: ۴۳/۵/۱۹

حضرت حجت‌الاسلام والمسلمین آقای حاج سیدمحمدعلی قاضی - دامت برکاته - :

۱. جلوه محراب، ص ۱۵۶.

۲. همان، ص ۱۵۸-۱۵۹.

آیت الله العظمی مرعشی نجفی،... / رحیم نیکبخت - صمد اسمعیل زاده

پس از تبریک ورود جناب عالی، دوام برکات و موفقیت سرار [سرکار] را در اعلاء کلمه حق و ازهراق باطل از خداوند تعالی خواستار است.

خمینی

قم - تبریز، شماره: ۱۳۶۴، تاریخ: ۴۳/۵/۱۴

حضرت مستطاب آیت الله آقای حاج سید محمدعلی قاضی دامت برکاته از مراجعت آن جناب و استفاضه مؤمنین کمال مسرت حاصل دوام توفیقات را در ترویج اسلام مسئلت می نمایم.
شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی^۱

سومین دستگیری آیت الله قاضی و تبعید وی از ایران

آیت الله قاضی طباطبایی پس از بازگشت به تبریز، دست از مبارزه برداشت و به فعالیت های خود ادامه داد. قصد رژیم برای دستگیری و تبعید وی از ایران جزم شد و با تلاش فراوان مأموران، بالاخره در ساعت یک بامداد بیست و نهم مرداد ۱۳۴۳ دستگیر شد. با توجه به احتیاجی که وی به عمل جراحی داشت، پس از بازداشت بلافاصله در بیمارستان مهر تهران بستری شد. امام خمینی (ره) پس از اطلاع، تلگرافی با این مضمون به ایشان مخابره کرد:

«حضرت حجت الاسلام و المسلمین آقای قاضی تبریزی - دامت برکاته -

تهران بیمارستان مهر

از تجدید بی عدالتی متأثر، اصلاح امور مسلمین را از خداوند تعالی خواستار و رفع نقاهت جناب عالی را خواهانم.

خمینی

آیت الله العظمی مرعشی نجفی هم با ارسال دو تلگراف از مبارزات وی حمایت کرده، پشتیبانی خود را اعلام داشت. گزارش ساواک از متن تلگراف آیت الله العظمی مرعشی نجفی به شرح زیر بود:

اطلاعه

تاریخ: ۴۳/۶/۲

شماره: ۱۷۹۷

طبق اطلاع واصله از قم روز ۴۳/۶/۱ از طرف آقای نجفی، تلگرافی به عنوان آقای سید محمدعلی قاضی به شرح زیر مخابره شده است:

تهران - باشگاه نخست وزیر. حضرت مستطاب حجت الاسلام والمسلمین آقای حاج سید محمد قاضی - دامت برکاته - از محبوس شدن آن جناب فوق العاده متأثر، ولی مصائب وارده در راه اسلام و حمایت قرآن موجب اجر جزیل و علو درجات می باشد. الصابر الجمع - شهاب الدین مرعشی نجفی

۱. جلوه محراب، سس ۱۶۷-۱۶۶.

آیت الله العظمی مرعشی نجفی،... / رحیم نیکبخت - صمد اسمعیل زاده

متن تلگراف دوم ایشان هم چنین بود:

تهران خیابان زرتشت، بیمارستان مهر، اتاق ۴۱^۱

حضرت مستطاب آیت الله آقای قاضی - دامت برکاته - :

از تجدید گرفتاری و حبس آن جناب، قلوب جامعه روحانیت و مؤمنین جریحه دار. از درگاه ربوبی دوام تأییدات سرکار را در ترویج اسلام و حمایت قرآن مسئلت می نماید.

شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی^۲

آیت الله قاضی پس از بهبودی نسبی، روز چهارشنبه یازدهم آذرماه، به وسیله هواپیما به عراق تبعید گشت. اولین مبارزی که بعد از امام خمینی از ایران تبعید شد، آیت الله قاضی طباطبایی بود. امام خمینی (ره) و آیت الله العظمی مرعشی نجفی در سخنرانی هایی که در مخالفت با احیای کاپیتولاسیون ایراد کردند به زندانی شدن آیت الله قاضی طباطبایی صریح اشاره کرده اند.^۳ که این امر نشانه حمایت و پشتیبانی ایشان از آیت الله قاضی و حرکت اسلامی مردم آذربایجان است.

پس از دستگیری و تبعید امام خمینی از ایران در پی مبارزه ضد کاپیتولاسیون، آیت الله العظمی مرعشی طی نامه ای به آیت الله سید محمد حسن الهی، شوهر خواهر شهید قاضی طباطبایی و برادر علامه طباطبایی، خبر دستگیری و بازداشت امام را به اطلاع وی رسانید. در این نامه می توان به نقش و جایگاه این مرجع سترگ در نهضت امام پی برد: «چند روز قبل، حضرت آیت الله آقای خمینی - دامت برکاته - را اوایل فجر صادق دستگیر کردند و فرزند ایشان آمده بود منزل حقیر که تبادل فکری بشود به جهت استخلاص ایشان. دفعتاً خانه محاصره شد و از پشت بام ریختند منزل در اندرونی با دو مسلسل دستی و مأمورین فوق العاده غلاظ و شداد و خشن ایشان را ببرند. حقیر هرچه التماس که ایشان مهمان حقیر هست، متمد نشد و مقاومت حقیر مواجه با مواجه نمودن مسلسل شد رو به بنده. رفقای که در منزل بودند، بنده را بغل گرفته که مبادا مسلسل به کار بیفتد، ایشان را از دست بنده گرفتند. حقیر پای برهنه عقب او دویدم که مرا هم ببرید، نبردند و گفتند مأموریت نداریم. حقیر به قدری ناراحت شدم که بی حال افتادم و فعلاً از امروز مرض قلبی شدت نموده و نمازها و درسها تا حال تعطیل است تا چه بشود...»^۴

۱. نخست وزیری - سازمان اطلاعات و امنیت کشور - گیرنده: تیمسار ریاست ساواک، اداره کل سوم بخش ۳۲۱ - فرستنده: ساواک تهران، تاریخ: ۴۳/۷/۱۲، شماره: ۱۴۷۲۳، موضوع: حاج سید محمد علی قاضی طباطبایی ساواک قم گزارش می نماید: بدین وسیله یک برگ رونوشت تلگراف ارسالی آقای نجفی به آدرس نام برده بالا جهت استحضار به پیوست ایفاد می گردد. رئیس ساواک استان مرکزی - مولوی

۲. جلوه محراب، صص ۱۸۰-۱۷۷.

۳. نیکبخت، اسمعیل زاده، همان، صص ۲۱۰-۲۰۹.

۴. آیت الله العظمی سید شهاب الدین مرعشی نجفی به روایت اسناد ساواک، ج ۱، همان، صص ۳۷۵-۳۷۶.

حمایت از مردم فلسطین

آیت الله قاضی طباطبایی در سال ۱۳۴۴ از تبعید به عراق بازگشت و مراقبت و کنترل ساواک به شدت افزایش یافته بود، با این حال در سال ۱۳۴۶ در حمایت از مردم فلسطین، کمک‌های مالی قابل توجهی را از مردم تبریز جمع‌آوری و توسط آیت الله مرعشی نجفی برای آنها ارسال کرد: از استقبال مردم و پول‌های جمع‌آوری شده در تبریز و نیز اقدامات بعدی ساواک، اطلاعاتی در دست نیست. فقط می‌دانیم که سفیر اردن در ایران با فرستادن تلگرافی به آیت الله نجفی مرعشی، رسیدن کمک‌های مردمی ایران را به آوارگان و جنگ‌زدگان اردنی تأیید کرده است. نسخه‌ای از این تلگراف نیز از طرف آیت الله نجفی مرعشی به آقای قاضی ارسال شد و ایشان متن تلگراف را تکثیر کرد تا مردم از رسیدن کمک‌ها به دست آوارگان و جنگ‌زدگان، مطمئن شوند.^۱

ستگیری و تبعید آیت الله قاضی طباطبایی از تبریز

آیت الله قاضی طباطبایی در خطبه‌های نماز عید فطر سال ۱۳۴۷ ضمن شرح خطبه حضرت علی (ع)، به لعن و نفرین رژیم اشغالگر قدس پرداخت و گفت:

«خدایا کفار اهل کتاب را معذب بگردان (آمین حضار). اولین آن یهود است. خدایا یهود [دولت اسرائیل] را محو و نابود کن. (آمین حضار) این بی‌دین‌ها، این لامذهب‌ها که آلت دست بیگانگان شده‌اند علیه مسلمانان، با اینها همیشه دشمنی کنید از مراجع تقلید آنهایی که در نظرم است خرید و فروش با اینها را حرام کرده‌اند؛ عبارتند از: حضرت آیت الله حکیم، آیت الله خمینی، آیت الله میلانی، آیت الله نجفی، همه‌شان حرام کرده‌اند... مادامی که اینها از مسلمانان دست نکشیده‌اند، با اینها خرید و فروش حرام است.

... اینها در خیال این هستند، بگویم چه اسراری در سینه دارند؟ اینها در این خیال هستند که تمام ممالک اسلامی را تصاحب کنند. اینها در این خیال هستند که شمال حجاز را تصاحب کنند، مدینه منوره به زیر سلطه آنها بیفتد. اینها در این خیال هستند تمام مشاهد متبرکه را تصاحب کنند. شما فکر می‌کنید [اگر] در آنجا [فلسطین] مسلمانان را اذیت کردند، شما در اینجا راحت خواهید ماند؟! بالله العلی العظیم، جلوی چشم من است. هر گاه بعضی پیشامدها در آینده پیش بیاید، خدای ناکرده چگونه مسلمانان آنجا را بیهودیان [صهیونیست‌ها] از خانه‌شان بیرون می‌کنند. در مملکت ما بدتر از آنها [بهاثیان] شما را از خانه‌هایتان بیرون خواهند ریخت. هیچ‌گاه غفلت نکنید! همیشه با یهود ضد باشید! قرآن به ما دستور داده است...»^۲

به دنبال این سخنرانی، آیت الله قاضی طباطبایی مجدداً دستگیر و به شش ماه تبعید در بافت محکوم شد. آقای قاضی و مأموران همراه، به بافت رسیدند. آیت الله قاضی به وسیله راننده ماشین (که از حسن تصادف مرید وی بود) نامه‌ای برای آیت الله مرعشی نجفی و علامه طباطبایی و خانواده خود ارسال داشته، محل

۱. هدایت الله بیهودی، تبریز در انقلاب، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۸۱، ص ۱۴۵.

۲. نوار سخنرانی موجود است.

آیت الله العظمی مرعشی نجفی،... / رحیم نیکبخت - صمد اسمعیل زاده

اقامت خویش را اعلام کرد. بدین وسیله خانواده ایشان و مردم تبریز از نگرانی خارج شدند. از همان آغاز، ساواک مرکز به ساواک کرمان و ساواک کرمان به ژاندارمری بافت دستور جلوگیری از ملاقات وی با افراد و کنترل اعمال و رفتار وی را داده بود.^۱ ضمن آنکه اقدامات لازم جهت کنترل مکاتبات و تلگرافهای وی فراهم گردیده بود.^۲

آیت الله قاضی در اولین اقدام پس از تبعید، به حضور آیت الله العظمی میلانی، آیت الله العظمی مرعشی نجفی و آیت الله سیداحمد اردبیلی نامه‌هایی نوشت که متن آن چنین است:

بسمه تعالی

شوال / ۸۸

به شرف عرض مبارک عالی می‌رساند دوام سایه مبارک و سلامتی وجود مقدس را از درگاه خداوندی مسئلت نموده و صحت و عافیت و استقامت مزاج مبارک را خواستارم و این نامه را از شهرستان بافت به عرض محضر انور می‌رسانم. شب نهم شوال که از مسجد شعبان بیرون آمدم، حرکت دادند و فعلاً در بافت دعاگو هستم و از این شادم که به جرم اینکه به یهود نفرین کرده‌ام می‌باشد و البته در محضر مبارک واضح است که یهود دشمن قرآن و اسلام و عدو اعداء خاتم الانبیاء (ص) و همه خاندان رسالت هستند و در هر جا باشیم، با آنها دشمن هستیم و هیچ باکی نداریم و به این جرم باید در بافت شش ماه باشم، ولی آزاد هستم و دل شادم که در راه دین با این پیش آمدها مواجه می‌شوم و خواستم عرض ارادت نموده و خاطر انور را از جریان امر که جز غرض رانی مأمورین خائن چیز دیگر نمی‌باشد، مطلع و مستحضر نمایم و خدمت عموم آقایان جناب آقای سیدحسین موسوی و سایر آقایان محترم با عرض سلام مصدع هستم - ادام الله ظلکم العالی علی رؤس المسلمین - .

[امضا] سیدمحمدعلی قاضی طباطبایی

نشانی، استان کرمان، شهرستان بافت، توسط فرمانداری^۳

آیت الله قاضی در جایی با دلتنگی می‌گوید:

«... خدا می‌داند بنده هیچ‌گونه نظر و غرض شخصی با کسی ندارم. هر کس که نسبت به کارهای عمومی و خدمت به مسجد و ملت و دیانت قدم برداشت، با او کمال موافقت داشته و امتنان دارم. حالا چه شده که بنده از راحتی خود دست بردار شده و این مدت را در غربت در زحمت به سر می‌برم؟ مگر دیوانه شده‌ام که از استراحت دست برداشته باشم؟ مانند سایرین و بهتر از آنها می‌توانم به استراحت مشغول شده، دچار این زحمات نباشم. فقط خدا می‌داند با چند کلمه حق‌گویی، شاید خدمتی به دین و مملکت و ملت کرده باشم و خداوند از ضمایر دل‌ها آگاه است.»^۴

۱. همان پرونده، ج چهارم، ص ۶۴ و ۶۱ و ۶۶-۷۸-۱۰۸؛ و جلد پنجم، ص ۷۹.

۲. همان پرونده، ص ۶۷-۶۵؛ و همان پرونده، ص ۱۰۸ استعلام ساواک کرمان از ژاندارمری کرمان به تاریخ ۱۳۴۷/۱۱/۱۴.

۳. جلوه محراب، ص ۲۴۷.

۴. جلوه محراب، ص ۳۱۵.

ساواک از توزیع نامه‌ها جلوگیری کرد و آنها را در پرونده وی بایگانی نمود. در نظریه گزارش وی آمده بود: «توزیع نامه‌های فوق و مشابه آن که نام‌برده در آینده خواهد فرستاد، به مصلحت نمی‌باشد، زیرا ارسال آنها اظهارات وی را دایر بر تبعید او به علت انتقاد از یهود تأیید خواهد کرد و جز تحریک افکار، نتیجه دیگری ندارد...»^۱

آیت‌الله قاضی در ایام تبعید

گرچه مکاتبات توسط ساواک به شدت مراقبت می‌شد، اما پیوسته با مراجع تقلید و علمایی همچون آیت‌الله مرعشی نجفی،^۲ آیت‌الله میلانی،^۳ آیت‌الله حکیم،^۴ آیت‌الله محمد وحیدی،^۵ حجت‌الاسلام مسعودی مرعشی،^۶ آیت‌الله صدوقی،^۷ آیت‌الله دستغیب شیرازی،^۸ آیت‌الله علم،^۹ آیت‌الله سید کاظم شبستری،^{۱۰} آیت‌الله سیدعلی انگجی، آیت‌الله بادکوبه‌ای،^{۱۱} آیت‌الله بهبهانی،^{۱۲} آیت‌الله جواد اصفهانی^{۱۳} و آیت‌الله مستنبت غروی^{۱۴} چه به صورت نامه و چه به صورت تلگراف در تماس مداوم بود.

پس از اطلاع آیت‌الله میلانی از تبعید قاضی به بافت، ضمن آنکه خود مداوم با تلفن و تلگراف در تماس بود، به آیت‌الله صالحی کرمانی در کرمان و آیت‌الله شهید محمد صدوقی در یزد، سفارش‌های لازم جهت کمک و مساعدت به ایشان را، طی نامه‌هایی گوشزد کرد؛ از این رو نماینده آیت‌الله صالحی کرمانی، شیخ جواد نیشابوری به نمایندگی و سفارش از آیت‌الله میلانی چندین بار از ایشان دیدن کرد.^{۱۵}

آیت‌الله میلانی در نامه‌ای به آیت‌الله صالحی کرمانی نوشت:

«... اینک مزاحم می‌شوم که اگر میسر است از حالات وضعیه جناب مستطاب آقای حاج سیدمحمدعلی قاضی - دامت افاضاته - مطلع شوید و مسبوقم بدانید، بسی متشکرم. در اول خبر دادند که ایشان را از

۱. جلوه محراب، ص ۲۴۹.

۲. همان پرونده، ج ۵، ص ۳، ۳۱؛ ج ۷، ص ۲۸؛ و ج ۸، ص ۲ و ۸۹ و ۸۸.

۳. همان، ص ۱۷-۱۴؛ و ج ۶، ص ۱۰-۱۲، ۹۹؛ و ج ۷، ص ۷۳، ۹۳-۹۱.

۴. همان، ص ۱۰۶؛ و ج ۶، ص ۴۲، ۸۵.

۵. همان پرونده، ج ۵، ص ۳۰، ۳۱؛ ج ۷، ص ۲۸؛ ج ۸، ص ۲ و ۸۹ و ۸۸.

۶. همان، ص ۱۷-۱۴؛ و ج ۶، ص ۱۰-۱۲، ۹۹؛ و ج ۷، ص ۷۳، ۹۳-۹۱.

۷. همان، ص ۱۰۶؛ و ج ۶، ص ۴۲، ۸۵.

۸. همان پرونده، ج ۵، ص ۳۰، ۳۱؛ ج ۷، ص ۲۸؛ و ج ۸، ص ۲ و ۸۹ و ۸۸.

۹. همان، ص ۱۷-۱۴؛ و ج ۶، ص ۱۰-۱۲، ۹۹؛ و ج ۷، ص ۷۳، ۹۳-۹۱.

۱۰. همان، ص ۱۰۶؛ و ج ۶، ص ۴۲، ۸۵.

۱۱. همان، ص ۲۸.

۱۲. همان، ص ۱۰۵.

۱۳. همان، ج ۶، ص ۲۶-۳۰.

۱۴. همان، ج ۵، ص ۸-۲.

۱۵. همان، ج چهارم، ص ۱۰۹.

آيت الله العظمى مرعشى نجفى... / رحيم نيکبخت - صمد اسمعيل زاده

تبريز به کرمان تبعيد نموده‌اند، ديروز خبر رسيد که ايشان را به بافت برده‌اند بالجمله بسي متأثر و نگرانم...
سيدمحمدهادى الحسينى ميلانى^۱

آيت‌الله قاضى در جواب ايشان، ضمن اظهار تشکر نوشت:

«حضرت آقاى صالحى به مکه مشرف شده‌اند و آقاى حاج سيدجواد نيشابورى را به بافت فرستاده بودند و مراحم آيت‌اللهى را با الطاف معظمله ابلاغ نمودند. والسلام»^۲

ساواک مرکز طى دستورى خواستار ارسال بيوگرافى جواد نيشابور^۳ شد. همچنين آيت‌الله مرعشى نجفى هم طى نامه‌اى به شيخ على نجفى در بافت، در مورد آيت‌الله قاضى سفارش‌هاى لازم را نموده:

«به عرض محترم مى‌رساند از ساحت قدس ربوبى دوام تأييدات سرکار را مسئلت مى‌نمايم. غرض از تصريح اينکه چنان که خاطر شريف مستحضر است، چندی مى‌باشد حضرت مستطاب حجت‌الاسلام آقاى سيدمحمدعلى قاضى را به بافت تبعيد کرده‌اند و معظمله از خاندان علم و جلالت و خودشان از محترمين علمائى آذربايجان مى‌باشند و در آن حدود غريب هستند. اميد است سرکار غالباً سرکشى به ايشان بفرماييد و چنانچه حاجتى و گرفتارى اى داشته باشند، عطف توجه بنماييد. خداوند توفيقات سرکار را استدام بفرمايد...
شهاب‌الدين مرعشى نجفى».

ساواک به ژاندارمرى کرمان دستور مى‌دهد که اگر شيخ على نجفى خواست با وى ملاقات نمايد، به طرق لازم از اين عمل جلوگيرى شود. ضمناً مشخصات کامل و سوابق وى تهيه و به اداره کل سوم ارسال شود. ارتباط بين ايشان هر هفته صورت مى‌گرفت. در گزارشى آمده است:

«به نظر مى‌رسد که اخيراً وجهى از طرف آيت‌الله نجفى به مشاراليه به وسيله بانک ارسال گرديده که نامبرده وصول آن را اعلام داشته است. ضمناً همه هفته تلگرافاتى بين نامبردگان بالا (آيت‌الله مرعشى نجفى و قاضى) مبنى بر احوالپرسى مبادله مى‌شود.»^۴

در ايام تبعيد بين آيت‌الله قاضى طباطبايى و آيت‌الله العظمى مرعشى نجفى، نامه‌ها و تلگراف‌هاى متعددى مخابره شده است که حکايت از ارتباط نزديک و صميميت خاصى دارد. بخشى از اين مکاتبات در پرونده ساواک شهيد قاضى طباطبايى موجود است:
«موضوع: سيدمحمدعلى قاضى طباطبايى

مورخه ۴۷/۱۰/۳۰ تلگرافى از قم به بافت مخابره که متن آن به شرح زير به استحضار مى‌رسد.
بافت فرماندارى حضرت مستطاب حجت‌الاسلام والمسلمين آقاى قاضى - دامت برکاته - از کسالت آن جناب نگرانم. منتظر بشارت سلامت هستم. قم، شهاب‌الدين الحسينى المرعشى النجفى. صوفى»

۱. همان پرونده، ص ۱۱۵. گزارش جريان ملاقات آيت‌الله صالحى با آقاى قاضى (همان پرونده، ص ۷۹-۷۸؛ و ج چهارم، ص ۱۰۹).

۲. همان پرونده، ج ششم، ص ۵۷-۵۵.

۳. حجت الاسلام جواد نيشابورى در اوایل اسفند ۱۳۸۹ رحلت نمود.

۴. همان پرونده، جلد هفتم، ص ۲۸-۲۰.

آیت الله العظمی مرعشی نجفی،... / رحیم نیکبخت - صمد اسمعیل زاده

«موضوع: سیدمحمدعلی قاضی طباطبایی

مورخه ۴۷/۱۱/۱ تلگرافی از بافت جهت آیت الله آقای نجفی به قم مخابره که متن آن به شرح زیر به استحضار می‌رسد.

قم. حضرت آیت الله العظمی آقای نجفی - دام ظلّه - تلگراف مبارک زیارت از مراحم متشکر کسالت را به صحت است. سیدمحمدعلی قاضی.

نظریه رهبر عملیات. تلگراف مزبور در جواب تلگرافی است که آیت الله نجفی در تاریخ ۴۷/۱۰/۳۰ به بافت مخابره نموده بود. صوفی»

«موضوع سیدمحمدعلی قاضی طباطبایی

مورخه ۴۷/۱۲/۱۱ تلگرافی از قم جهت نامبرده بالا به بافت مخابره که متن آن به شرح زیر به استحضار می‌رسد: بافت. حضرت مستطاب حجت الاسلام و المسلمین آقای حاج سیدمحمدعلی قاضی - دامت برکاته - . از کسالت آن جناب نگران، امید است شفا عاجل مرحمت شود. شهاب الدین الحسینی المرعشی. صوفی»
مدت تبعید شش ماهه در بافت کرمان به اتمام می‌رسید، لیکن مسئولین عالی رتبه ساواک اجازه بازگشت وی به تبریز را صادر نکردند:

«تیمسار، ریاست ساواک مقرر فرمودند به نامبرده بالا ابلاغ نمایند [که] پس از خاتمه مدت محکومیت نیز نمی‌تواند به تبریز مراجعت نماید. خواهشمند است دستور فرمایید در اجرای اوامر صادره اقدام و نتیجه را اعلام نمایند. از طرف مدیرکل اداره سوم، مقدم»^۱.

سرانجام مدت تبعید به سر آمد. گرچه قرار بود بعد از مدت تبعید به یکی از شهرستان‌های شمال کشور منتقل شود، اما بعداً رهسپار زنجان شد.^۲ ژاندارمری کرمان جهت خداحافظی وی با مردم بافت، از ساواک اجازه خواست. ساواک انجام مراسم تودیع را بلامانع اعلام کرد. پس از خداحافظی و اظهار قدردانی از مردم خونگرم بافت، همراه محمدرضا که قبلاً برای همراهی پدر آمده بود، راهی زنجان شد:

«... ۴۸/۴/۵ - برابر گزارش گروهان بافت، شخص مورد نظر ساعت ۱۷/۰۰ مورخه جاری با اتومبیل سواری بنز مشکی ۱۹۰ کرایه شماره ۳۹۶۴ تبریز، به رانندگی رضا حسینی صادق (صادقی) در معیت فرزندش، سیدرضا از طریق بافت به طرف سیرجان حرکت نمود. فرمانده هنگ ژاندارمری کرمان، سرهنگ امین زاده»^۳

آیت الله قاضی و همراهان از جمله حاج قلی گلشن^۴ به سمت کرمان حرکت کردند و پس از مدتی به سمت یزد رهسپار شدند. آیت الله قاضی در یزد به دیدار آیت الله محمد صدوقی رفت. شب اتومبیل ایشان به شهر قم رسید. منزل آیت الله العظمی مرعشی نجفی، اولین خانه‌ای بود که به روی ایشان گشوده شد. تا اذان صبح آیت الله مرعشی تمام همراهان آیت الله قاضی را به حرم حضرت معصومه (ع) فرستاده و تا وقت

۱. همان پرونده، ج هفتم، ص ۴۷.

۲. همان، ج هشتم، ص ۶۷، گزارش شماره ۲. ۳۱۶/۶۵-۴۸/۳/۱۸.

۳. همان، ص ۶۶.

۴. از بازاریان متدین تبریز و متولد ۱۲۹۹، از نزدیکان آیت الله قاضی.

آیت الله العظمی مرعشی نجفی،... / رحیم نیکبخت - صمد اسمعیل زاده

اذان صبح به صحبت و گفتگو پرداختند. بعد از آیت الله قاضی به دیدن علامه طباطبایی (ره) رفت و از آنجا راهی آذربایجان شد.

محل تبعید شش ماهه دوم آیت الله قاضی طباطبایی در زنجان بود:

«پس از مراجعت از آن سفر، باز در زنجان به اقامت اجباری قریب به شش ماه بودم و از مهریانی‌های اهالی محترم زنجان عموماً و از مهمان‌نوازی و محبت‌های بی‌پایان صدیقنا الاخ الامجد، علامه‌ی جلیل آیت الله آقای حاج آقا عزالدین حسینی (دامت برکاته) خصوصاً کاملاً برخوردار بوده و به ویژه از مذاکرات علمی و مباحثات فقهی و ادبی و تاریخی‌ای که در حضور آن برادر مکرّم معظم واقع می‌شد، صفای عجیب و حظوظ روحی غریب داشت که به وصف نمی‌آید...»^۱

به علت نزدیکی راه، مریدان پس از اطلاع از حضور ایشان در زنجان، به شکل گسترده‌تری به دیدار وی می‌آمدند. نظر به رفت و آمد زیاد، کنترل ساواک بر مکاتبات وی کاسته شد، لیکن حضور افراد برای دیدن وی مرتب گزارش می‌شد. ضمن آنکه تلگراف‌های وی هم با کسب اجازه از مرکز به وی داده می‌شد: «تلگراف زیر غروب ۴۸/۴/۲۸ از قم به عنوان امام جمعه زنجان و قاضی طباطبایی به زنجان مخابره شد که هنوز به دست اشخاص ذی‌نفع داده نشده است. مقرر فرمایند نظیر تلگرافی ابلاغ فرمایند.

از قم به زنجان - منزل حضرت مستطاب حجت‌الاسلام آقای امام جمعه - دامت برکاته - حضرت مستطاب حجت‌الاسلام والمسلمین آقای قاضی - دامت برکاته - :

از تجدید گرفتاری آن جناب شدید متأثر [شده] رفع آن را از ساحت ربوبی خواهانم.

شهاب‌الدین الحسینی مرعشی نجفی

۴۸/۴/۲۹ - سجده‌ای^۲

مراودات و مکاتبات آیت الله شهید قاضی طباطبایی با آیت الله العظمی مرعشی نجفی از سال ۱۳۴۸ تا لحظه شهادت آیت الله قاضی در سال ۱۳۵۸ ادامه داشت که مکاتبات ایشان نزد حجت‌الاسلام والمسلمین سید محمد تقی قاضی طباطبایی در کتابخانه شهید بزرگوار نگهداری می‌شود.

آیت الله العظمی مرعشی پس از قیام حماسه‌انگیز مردم تبریز در ۲۹ بهمن ۱۳۵۶ که در چهلّم شهدای قیام مردم قم در ۱۹ دی ماه به وقوع پیوست، اعلامیه در حمایت از قیام صادر کرد که به صورت اعلامیه چاپ و منتشر گردیده است.^۳ در سال ۱۳۵۷ مکاتبات آیت الله قاضی به شدت کنترل می‌شد که ساواک در گزارشی به تاریخ ۱۳۵۷/۱/۹ اعلام می‌کند:

«موضوع: محمدعلی قاضی طباطبایی

دو فقره نامه که به آدرس نامبرده بالا ارسال گردیده است، برابر موارد وجیهی عیناً تقدیم می‌گردد.

۱. تحقیق درباره‌ی اول اربعین حضرت سیدالشهدا، ص ۷۷۴.

۲. همان پرونده، ج نهم، ص ۳۱.

۳. بهبودی، همان، ص ۳۰۴-۳۰۳.

آیت الله العظمی مرعشی نجفی،... / رحیم نیکبخت - صمد اسمعیل زاده

نظریه یکشنبه: مفاد خبر مورد تأیید است. نامه‌های مذکور مورد بررسی قرار گرفت، یکی از جانب آیت‌الله سیدشهاب‌الدین نجفی مرعشی جهت قاضی ارسال گردیده که چون مطالب هر دو ضدامنیتی و تا اندازه‌ای برخلاف حقیقت بود و از طرفی به احتمال زیاد بعد از رسیدن به دست قاضی تکثیر می‌گردید، از توزیع آنها جلوگیری به عمل آمده و هر دو نامه به پیوست ایفاد می‌گردد. (علیم)

نظریه جمعه: نظریه یکشنبه مورد تأیید است. (مشاهیر)^۱

در آبان ماه سال ۱۳۵۷ عوامل ساواک نامه‌های جعلی به نام امام خمینی و آیت‌الله مرعشی نجفی در آذربایجان منتشر نمودند که در آنها به اهانت و تخطئه آیت‌الله قاضی پرداخته شده بود هم حضرت امام و هم آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی بلافاصله پس از اطلاع از این اقدام موهن، با نگارش و ارسال نامه خطاب به آیت‌الله قاضی طباطبایی از وی اعلام حمایت می‌کنند:

«موضوع محمدعلی قاضی طباطبایی

بدین وسیله یک فقره نامه که بیان شده، ارسال گردیده است؛ عیناً تقدیم می‌گردد.

نظریه یکشنبه = ضمن تأیید مفاد خبر نامه ذکر شده به وسیله آیت‌الله مرعشی جهت قاضی ارسال گردیده است که دو برگ فتوکپی نامه و پاکت ذکر شده به پیوست می‌باشد؛ ضمناً نامه مذکور پس از بهره‌برداری توزیع گردید. علیم

نظریه جمعه = نظریه یکشنبه مورد تأیید است. مشاهیر»

«بسمه‌تعالی»

به عرض عالی می‌رساند از ساحت قدس الهی به وسیله حضرات اهل بیت عصمت و طهارت مسئلت می‌شود که پیوسته موفق و مؤید به ترویج شرع انور بوده باشید. غرض از تصدیق امروز شخصی از فضلاء آذربایجان نقل نموده که نوشته به امضای حقیر و بعضی از آقایان گرام - دامت برکاته - مبنی بر اهانت نسبت به آن جناب نشر شده. حقیقتاً متأثر شدم که چقدر فساد بر این زمانه غالب شده؛ علم الله و شاهد کذب محض است و محض کذب و جداً تکذیب می‌شود. رویه حقیر بر سر کار معلوم است که این روحیه را ندارم. از خداوند خواهانم علی‌اسرع وجه و امکان وقت، این جاعل را خودش مفتضح بفرماید و به جزای عمل خود برسانند. بحمدالله الطاهرین زیاده تصدیق نمی‌شود، جز التماس دعا. والسلام ...

شهاب‌الدین المرعشی النجفی

۲۳ ذی‌الحجه ۱۳۹۸»

و پس از شهادت آیت‌الله قاضی طباطبایی هم معظم‌له مراسم ترحیمی در قم برپا کرد که در این مراسم حضرت امام هم شرکت نمود.^۲

۱. جلوه محراب، همان، ص ۴۱۸.

۲. نیکبخت، اسمعیل‌زاده، همان، ص ۳۷۶.

آیت الله العظمیٰ مرعشی نجفی،... / رحیم نیکبخت - صمد اسمعیل زاده

پیام بهارستان / ۲۵، س ۵، ش ۱۷ / پاییز ۱۳۹۱

آیت الله العظمی مرعشی نجفی،... / رحیم نیکبخت - صمد اسمعیل زاده

گورنده: اداره کل صوم .....
فرستنده: ساواک آذربایجان .....
شماره پرونده: ۴۳/۵/۲۴ .....
تاریخ: ۶۳/۵/۲۶ .....
شماره: ۴۳/۵/۵۴ .....
شماره پرونده گیرنده: .....
شماره پرونده فرستنده: .....
سازمان اطلاعات ارتش کور
موردمه

تمساررابط سازمان اطلاعات واسپکتور
موضوع: متحرمانزه

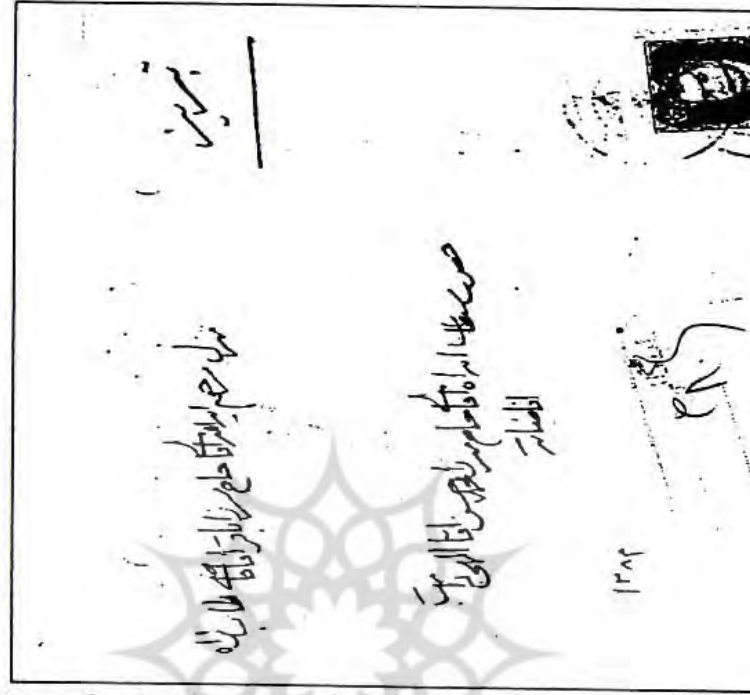
بدینوسیله رونوشت متن تلگرافات آقای میلانی و خمینی
و شهاب الدین نجفی که ورود آقای قاضی طباطبائی را به
تشریح تشریح گفته اند بصورت اعلامیه ای چاپ و در بازار
انتشار یافته است جهت استحضار به پیوست تقدیم ضمناً *
مسلم است که تلگراف های واصله وسیله آقای قاضی در -
اختیار عوامل مربوطه اش گذاشته شده است م.
رقیم سازمان اطلاعات و امنیه آذربایجان شرقی . مبرراد

گورنده
۴۳/۵/۲۴

متحرمانزه

اصل در پرونده قاضی طباطبائی باقی مانده است
ایشان فتوای خود در روزنامه خلیفه باقی مانده است
کتابخانه

کتابخانه
۴۳/۵/۲۴

تبریز

منزل مرحوم آیت الله آقای حاج میرزا باقر

آقا قاضی طاب ثراه

حضور مستطاب آیت الله حاج میرزا

محمد حسن آقا اللهی دامت افاضاته

۱۳۸۴

سکا

معرضت مراد از حد در روایت
نماید سرکار را سلت مرام غمناز تصدیق
خواجه خاوا شریف محضرت جند مریخت
سطح حجاب الله و المسلمین را که سید محمد علی قاضی را
بیافت تبیین کرده از دستم از خاوا از علم و جلال
و خواجهان از محرمین علماء در بیان مرشد و رب
هستند در آنچه را میباید سرکار خاوا سرگشته بیان
نمایند و خواجه جند و کفار سرگشته باشند
عطف توجه بنمایند خداوند رفیقات سرکار را
سندم بزاد المرحوم والعلما علی سوا البقیة علی الخیر

صحنه یکم	از صفحه
نسخه شماره	از چهار
۱ - به	۳۱۶
۲ - از	۵۸
۳ - شماره گزارش	۸/۴۸۴۵
۴ - تاریخ گزارش	۴۸/۲/۱۵
۵ - پیوست	
۶ - گیرندگان خبر	

۷ - منبع	۱۸۲۹
۸ - منشأ	
۹ - تاریخ وقوع	۴۸/۲/۸
۱۰ - تاریخ رسیدن خبر به منبع	۴۸/۲/۸
۱۱ - تاریخ رسیدن خبر برهمن عملیات محل	۴۲/۱۵
۱۲ - ملاحظات حفاظتی	

گزارش خبر

صفحه
بیرد

موضوع: سید محمد علی قاضی طباطبائی

مورخه ۴۸/۲/۸ تلگرافی از یافات بقسم مخابره که متن آن بشرح زیر باستحضار میرسد .
قسم حضرت آیت اله العظمی آقای نجفی دام ظلّه تکرار مبارک زیارت دعاگو بوده از مراحم تشکر دارم
بجناب آقای سید حسین موسوی بفرمائید کتابها واصل سلام دارم قاضی .
نظریه رهبر عملیات .
۱ - تلگراف مزبور رجوعاً اب تلگرافی است که چندی قبل آیت اله نجفی بهافات مخابره وجویای سلامتی وی
شده بود .
۲ - منظور از کتابها دو جلد کتابی است که چندی قبل جهت وی ارسال و کتب مزبور بزبان عربی بود .
صرفی

تهیه کننده رهبر عملیات قسم گزارش
رئیس بخش امنیت داخلی داناتیان

محرماً در صورت تصویب بمرکز ارسال گردد .

طبقه بندی حفاظتی

۴۶-۱۳۰

درجه فوریت ...	طبقه بندی حفاظتی
صفحه یکم	از یک منته
تذکره شماره	از چهارم
۱ - به	۳۱۶
۲ - از	۸
۳ - شماره گزارش	۸/۱۵۴۵۳
۴ - تاریخ گزارش	۴۷/۱۱۷۵
۵ - بدست	
۶ - گورندگان خبر	
۷ - منبع	۱۸۷۹
۸ - منشأ	
۹ - تاریخ وقوع	۴۷/۱۱/۱
۱۰ - تاریخ رسیدن خبر به منبع	۴۷/۱۱/۱
۱۱ - تاریخ رسیدن خبر بر مبر عملیات محل	۴۷/۱۱/۵
۱۲ - ملاحظات حفاظتی	

موضوع: **سید محمد علی قاضی طباطبائی**
 مورخه ۴۷/۱۱/۱ تلگرافی از زبانت جهت آیت اله آقای نجفی بقم مخابره که متن آن بشرح زیر مستحضار میسرند
قم - حضرت آیت اله العظمی آقای نجفی دام ظلّه تلگراف مبارک زیارت از مراد ممتشر کسالت روزه به صحت
 است . سید محمد علی قاضی .
 تذریه رهبر عملیات . تلگراف مزبور در جواب تلگرافی است که آیت اله نجفی در تاریخ ۳۰/۱۰/۴۷ بهافت مخابره
 نمود و بود . صورتی

تهیه کننده رهبر عملیات قم
 رئیس بخش امنیت داخلی ایدان

محترماً در صورت تصویب به مرکز ارسال گردد

پرونده گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی

کتابخانه مرکزی
 طبقه بندی حفاظتی

۴۶-۱۳۰

بسم الله الرحمن الرحیم
 الحمد لله على نواله ووصوله على هور واله وبعده محض ناله ناله حضرت سلطان العلماء
 الراشد شيخ ذخر اللعلمين حجة الاسلام والمسلمين آقا حاج سيد محمد علي
 فاضل صاحب دامت له از خاندان علم و جلالت و همت سرهند و سنين -
 خدمت گذار شرح النور سرهند از جانب محرم مجازند در امور حسبه و در خدمت
 سرهم الامير السلم و مطالم و مجبور الامالك و سائر وجوه شرعية و دست گردان
 انهار و سب از جناب باهر علم و سائر استحقاق و در راه ترويج شرح النور صرف
 و بقیه را بحکم بر سرند بجهت تأمین نان آقا یا طلب محوره مقدسه و مصانها
 الله تعالى عن الآفات الدنیه والدنیویة و امیدت برادران دینی نعمت و جود علم
 را مخرجت شمرده و از بركات و غیوضاتشان مستفیض و محظوظ بیه باشند
 و اجرت له دام علاه روایة وارویة عن ساداتنا ائمة الهیة رحمة الله
 المودعة فی الجوامع محدثیه با ساند الوفیة المتکاملة المنسوبة الیه قدس الله
 ارواح مؤلفها و حشرهم مع موالیهم و در خاتمه از ایشان و عموم نوین مستر
 و مستدعی دعا در زبان اجابت هم و حشرهم دعاگو سرهم و بدین
 نظر لطیف خوشان این شرح را از دعا حسن خاتمه و حشر با و لاوال
 رسول و فراموش نخواهد فرمود و السلام خیر حاتم سما الجحش
 غر حاتم الجحش ۱۳۹۰

پیام بهارستان / ۲۵، سن ۵، ش ۱۷ / پاییز ۱۳۹۱